

Απαντήσεις στις κατηγορίες εναντίον της Παλαιάς Διαθήκης

[Ορθοδοξία](#) / [Παλαιά Διαθήκη](#)

[Μητροπολίτης Γόρτυνος και Μεγαλοπόλεως Ιερεμίας †](#)

Πρόλογος

Ευχαριστώ για την τιμή να ομιλήσω στο θεολογικό αυτό Συνέδριο της Ενορίας Αγίας Παρασκευής Χολαργού, με το γενικό της θέμα περί της Παλαιάς Διαθήκης. Το επί μέρους θέμα, το οποίο μου έδωσε η Επιτροπή του Συνεδρίου να αναπτύξω, είναι «Απαντήσεις στις κατηγορίες εναντίον της Παλαιάς Διαθήκης». Λυπάμαι όμως, γιατί στο μικρό χρονικό διάστημα που μου παρέχει το πρόγραμμα δεν θα μπορέσω να ανταποκριθώ, όπως θα ήθελα, στην ανάπτυξη του σπουδαίου αυτού θέματος, γι' αυτό και θα περιοριστώ στα πλέον βασικά σημεία του.

Στις ημέρες μας, αγαπητοί μου, μαζί με τα άλλα, γίνεται και αυτό το μεγάλο αμάρτημα, που είναι προδοσία πίστεως: Περιφρονείται και υβρίζεται η Παλαιά Διαθήκη. Το αμάρτημα δε αυτό είναι μεγάλο, γιατί η Παλαιά Διαθήκη είναι η πρώτη θεία Αποκάλυψη. Και η περιφρόνησή της λοιπόν είναι αμάρτημα μεγάλο, είναι μεγαλύτερο από την αίρεση· γιατί, αν το να παρερμηνεύσουμε ένα χωρίο της Αγίας Γραφής και να βγάλουμε από αυτό εσφαλμένη διδασκαλία συνιστά αίρεση, ας φανταστούμε πόσο φοβερό είναι το να διαγράψουμε και να απορρίπτουμε ολόκληρο το πρώτο τμήμα της θείας Αποκαλύψεως, την Παλαιά Διαθήκη. Ασφαλώς δε δεν πρέπει να είμαστε αδιάφοροι στα ακουόμενα και σήμερα εναντίον της Παλαιάς Διαθήκης, αλλά, κατά το παράδειγμα των αγίων Πατέρων μας, να ομιλούμε και εμείς με προφορικό και γραπτό λόγο για την ιερότητά της, την αναγκαιότητά της στην Εκκλησία μας και την σπουδαιότητά της στην πνευματική μας πορεία.

κώδικας Π.Δ.

Ας πω προλογικά και το άλλο θλιβερό, ότι δηλαδή υπάρχουν και εκκλησιαζόμενοι Χριστιανοί, οι οποίοι δεν έχουν και αυτοί σωστή έννοια για την Παλαιά Διαθήκη. Το δε ακόμη χειρότερο είναι ότι υπάρχουν και κληρικοί ιεροκήρυκες, οι οποίοι ομιλούν για άλλο Θεό στην Παλαιά Διαθήκη, Θεό οργιζόμενο και κεραυνοβολούντα, και άλλο Θεό στην Καινή Διαθήκη. Έτσι η Παλαιά Διαθήκη πολεμείται και εκ των ένδον διά το αθεολόγητο μερικών ιερωμένων.

Στην συνέχεια, με σύντομο όσο μπορώ λόγο, θα απαντήσω στις σπουδαιότερες από τις ακουόμενες κατηγορίες κατά της Παλαιάς Διαθήκης και θα διαλεχθούμε στην συνέχεια και για τις σχετικές περί αυτής άλλες απορίες.

ΑΚΟΥΟΜΕΝΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΠΑΛΑΙΑΣ ΔΙΑΘΗΚΗΣ

Α΄

Ως πρώτο λεγόμενο περιφρονητικώς προς την Παλαιά Διαθήκη είναι αυτό που λένουν πολλοί, ότι δεν χρειάζεται να την διαβάζουμε· μας φτάνει η Καινή Διαθήκη. Ας μάθουμε την Καινή Διαθήκη και δεν μας χρειάζεται η Παλαιά.

(α) Τα λόγια αυτά προδίδουν άγνοια όχι μόνο της Παλαιάς Διαθήκης, αλλά και της Καινής, διότι η αλήθεια είναι ότι δεν μπορεί να σταθεί η Καινή Διαθήκη χωρίς την Παλαιά. Η Παλαιά Διαθήκη είναι η βάση της Καινής. «Προέλαβε την Καινήν η Παλαιά και ηρμήνευσε την Παλαιάν η Καινή», λέγει κάπου ο Χρυσόστομος. Γι' αυτό εξ άλλου λέγεται Καινή Διαθήκη, επειδή προϋποθέτει υπάρχουσα Παλαιά Διαθήκη.

(β) Η Παλαιά Διαθήκη είναι ό,τι και η Καινή Διαθήκη. Τί είναι η Καινή Διαθήκη; Είναι φάκελλος μαρτυρικών καταθέσεων αυτοπτών και αυτηκόων μαρτύρων περί του Ιησού Χριστού. Αυτόπτες και αυτήκοοι μάρτυρες είναι οι άγιοι Απόστολοι. Αλλά και η Παλαιά Διαθήκη είναι το ίδιο ακριβώς. Είναι και αυτή φάκελλος μαρτυρικών καταθέσεων αυτοπτών και αυτηκόων μαρτύρων περί του Ιησού Χριστού. Αυτόπτες και αυτήκοοι μάρτυρες σ' αυτήν είναι οι Πατριάρχες και οι Προφήτες. Το θέμα και των δύο Διαθηκών είναι το πρόσωπο του Χριστού. Όπως λέγει κάπου ο ιερός Χρυσόστομος, «προέλαβε την Καινήν η Παλαιά και ηρμήνευσε την Παλαιάν η Καινή. Και πολλάκις είπον, ότι δύο Διαθήκαι και δύο παιδίσκαι και δύο αδελφαί τον ένα Δεσπότην δορυφορούσι. Κύριος παρά προφήταις καταγγέλλεται, Χριστός εν Καινή κηρύσσεται. Ου καινά τα καινά, προέλαβε γαρ τα παλαιά. Ουκ εσβέσθη τα παλαιά. ηρμηνεύθη γαρ εν τη Καινή» .

(γ) Πραγματικά, το θέμα της Παλαιάς Διαθήκης είναι το πρόσωπο του Χριστού, του αναμενμένου Μεσσία. Η Παλαιά Διαθήκη είναι βιβλίο θεοπτιών του Υιού του Θεού ασάρκου έτι όντος. Ο Υιός του Θεού εβιάζετο, τρόπον τινά, πότε να

σαρκωθεί και ενεφανίζετο με μορφήν αγγέλου στους δικαίους της Παλαιάς Διαθήκης. Στην Παλαιά Διαθήκη διαβάζουμε για τον «Άγγελο του Κυρίου», Mal' ak Jahve, όπως λέγεται στο Εβραϊκό, ένα μυστηριώδες Πρόσωπο, το οποίο παρουσιάζεται ως Θεός και ονομάζεται ρητώς Γιαχβέ. Κατά την πατερική ερμηνεία ο Άγγελος του Κυρίου της Παλαιάς Διαθήκης είναι ο Υιός του Θεού, το δεύτερο Πρόσωπο της Αγίας Τριάδος, άσαρκος ακόμη και εμφανιζόμενος με την μορφή του αγγέλου. Είναι αυτός που ο προφήτης Ησαΐας (9, 6) καλεί «μεγάλης βουλής άγγελον» ή ο προφήτης Μαλαχίας (3, 1) καλεί «άγγελον της διαθήκης». Είναι ο Ιησούς Χριστός, ο οποίος ονομάζεται άγγελος, επειδή «την πατρικήν ημίν ανήγγειλε βουλήν, κατά την αυτού φωνήν», όπως λέγει ο Θεοδώρητος . Επειδή ο χρόνος δεν επιτρέπει λέγω μόνο συντόμως ότι σε πολλά σημεία της Παλαιάς Διαθήκης έχουμε θεοφάνεια του θείου τούτου Όντος, του Αγγέλου του Κυρίου, του Mal' ak Jahve .

(δ) Πρέπει όμως να πούμε εδώ την μεγάλη μας διαφορά μεταξύ ημών των Ορθοδόξων και των Φραγκολατίνων Παπικών: Ότι δηλαδή, ενώ εμείς οι Ορθόδοξοι, ακολουθώντας την διδασκαλία των αγίων Πατέρων, ερμηνεύουμε ορθώς και το διακηρύσσουμε στην θεία μας λατρεία, ότι οι εμφανίσεις του Αγγέλου του Κυρίου στην Παλαιά Διαθήκη είναι εμφανίσεις του ασάρκου ακόμη Υιού του Θεού, οι Ρωμαιοκαθολικοί, ακολουθώντας την διδασκαλία του ιερού Αυγουστίνου, ερμηνεύουν λανθασμένα ότι ο Άγγελος του Κυρίου της Παλαιάς Διαθήκης (Mal' ak Jahve) δεν είναι ο άκτιστος Υιός και Λόγος του Θεού, αλλά ένας κτιστός άγγελος. Την αιρετική αυτή διδασκαλία την εισήγαγαν οι Ρωμαιοκαθολικοί στην θεολογία τους και έτσι υποτιμήθηκε σ' αυτούς η Παλαιά Διαθήκη. Γιατί με αυτή την αιρετική, ξαναλέγω, διδασκαλία τους και με την άλλη αιρετική πάλι διδασκαλία τους, της μη διακρίσεως ουσίας και ενέργειας στον Θεό, η Παλαιά Διαθήκη δεν παρουσιάζεται ως βιβλίο Θεοφανειών, αλλά ως βιβλίο εμφανίσεων ενός κτιστού αγγέλου και εμφανίσεων κτιστών συμβόλων. Η επικρατούσα στον χώρο μας περιφρόνηση προς την Παλαιά Διαθήκη έχει παπική προέλευση, είναι δυτικό φρούτο! Ωσάν παρέκβαση όμως θα ήθελα να πω περί του ιερού Αυγουστίνου ότι είναι άγιος, διότι έτσι τον δέχεται η Εκκλησία, επειδή έπλυσε την ψυχή του με τα δάκρυα της μετανοίας του και επειδή ήταν ταπεινός και ασκητής. Η μεγάλη όμως έλλειψη τού ιερού Αυγουστίνου ήταν το ότι δεν εγνώριζε την ελληνική γλώσσα, παρά μόνο την λατινική. Και αφού δεν εγνώριζε την ελληνική γλώσσα, δεν εγνώριζε την θεολογία των Μεγάλων Πατέρων της Εκκλησίας μας. Γνωρίζουμε δε ότι η σωστή ερμηνεία της Αγίας Γραφής γίνεται με βάση την ερμηνεία των αγίων Πατέρων.

Με τα όσα είπα παραπάνω, ως απάντηση στο λεγόμενο ότι δεν χρειάζεται η μελέτη της Παλαιάς Διαθήκης παρά μόνο της Καινής, θέλω να πω ότι η Παλαιά Διαθήκη

πρέπει να ερμηνεύεται χριστολογικά. Την ερμηνεία αυτή της Παλαιάς Διαθήκης τήν έδωσε αυτή η Καινή Διαθήκη, ο Ιησούς Χριστός και οι Απόστολοι. Και με βάση την ερμηνεία αυτή εθεολόγησαν οι άγιοι Πατέρες.

Β'

Ως άλλη κατηγορία κατά της Παλαιάς Διαθήκης είναι ο λόγος που ακούγεται γι' αυτήν ότι δεν είναι τάχα ωφέλιμη η ανάγνωσή της, για το ότι περιέχει σκανδαλώδεις διηγήσεις: Για την διήγηση του Αβραάμ, και της Σάρρας στην Αίγυπτο (Γεν. 12,10-20) και του Ισαάκ και της γυναίκας του στα Γέραρα (Γεν. 20,1-18. 26,1-14), όπως ακόμη περισσότερο, για την διήγηση της αιμομιξίας του Λώτ με τις θυγατέρες του (Γεν. 19,30-38) ή του αίσχους των Σοδομιτών (Γεν. 19,1εξ.) και για την σκανδαλώδη πράγματι ιστορία του Ιούδα και της Θάμαρ (Γεν. 38,1-30) κ.ά.

Κατανοούμε τις αντιρρήσεις αυτές των αντιφρονούντων και η απάντηση σ' αυτές είναι μόνο θεολογική. Με την ευκαιρία λέγω ότι η Παλαιά Διαθήκη πρέπει να ερμηνεύεται θεολογικά και ειδικότερα χριστολογικά, όπως αναπτύξαμε στην προηγούμενη παράγραφο. Εάν την Παλαιά Διαθήκη δεν την ερμηνεύσουμε θεολογικά, συμφωνώ κι εγώ ότι σκανδαλίζει η ανάγνωσή της και δεν πρέπει να την διαβάζουμε. Ως θεολογική απάντηση στην παραπάνω αντίρρηση έχω να πω τα εξής:

(α) Η Παλαιά Διαθήκη παραλαμβάνει τον άνθρωπο πεπτωκότα, πεσμένο δηλαδή στην αμαρτία. Και με τις παραπάνω και άλλες σκανδαλώδεις διηγήσεις, που αναφέρει, του μιλάει στην γλώσσα του, για να τον ανορθώσει σταδιακά. «Της ασθενείας των δεχομένων τους νόμους ην τα λεγόμενα τότε», λέγει ο ιερός Χρυσόστομος για το θέμα που μιλάμε. Και συνεχίζει λέγοντας: «Βλέπουμε για παράδειγμα στην Παλαιά Διαθήκη τον Θεό να δέχεται λατρεία από κνίσσα θυσιών· αυτό είναι πολύ ανάξιο για τον Θεό, αλλά συγκατέβηκε στην ατέλεια των ανθρώπων των χρόνων εκείνων...» . Η συμβάσα πτώση των πρωτοπλάστων έφερε τον άνθρωπο σε μία παρά φύση κατάσταση· και από αυτή την παρά φύση κατάσταση η Παλαιά Διαθήκη θέλει να τον φέρει στη κατά φύση, για να τον παραλάβει έπειτα από αυτή την κατάσταση η Καινή Διαθήκη και να τον φέρει στην υπέρ φύση κατάσταση. Έτσι στην αρχή η Παλαιά Διαθήκη παρουσιάζει τον Θεό να επιτρέπει τον γάμο και μεταξύ αδελφών, γιατί δεν μπορούσε να γίνει και διαφορετικά. Αλλά στην συνέχεια η Παλαιά Διαθήκη απαγορεύει την αδελφομιξία, επιτρέπει όμως την πολυγαμία με ξένες προς την οικογένεια γυναίκες. Και έτσι βλέπουμε τον Αβραάμ, κατά τα κρατούντα τότε, να τεκνοποιεί από την Άγαρ, την δούλη της γυναίκός του Σάρρας (Γεν. 16,4), αλλά και αργότερα να παίρνει και άλλη γυναίκα, την Χεττούρα, από την οποία μάλιστα γεννάει έξι παιδιά (Γεν.25,1-20). Από την πολυγαμία όμως έπειτα μεταβαίνει η Παλαιά Διαθήκη στην μονογαμία

και απ' αυτήν στην εγκράτεια στον γάμο (Σοφ. Σειρ. 23,6). Και ύστερα από την προηγηθείσα αυτή προπαρασκευή στην εγκράτεια μεταβαίνουμε στην παρθενία, που αποκαλύπτεται κυρίως στην Καινή Διαθήκη. Και η παρθενία είναι πράγματι μία υπέρ φύση κατάσταση .

Στο ερώτημα, λοιπόν, γιατί τα τόσα σκανδαλώδη στην Παλαιά Διαθήκη απαντούμε πρώτον γενικά ότι η Παλαιά Διαθήκη μιλάει για την πτώση (βλ. Γεν. κεφ. 3) και τα οδυνηρά αποτελέσματα της πτώσεως. Η αμαρτία του ανθρώπου έγινε πολύ αμαρτωλή, ας το πω έτσι, έγινε «καθ' υπερβολήν αμαρτωλός», όπως το λέγει ο απόστολος Παύλος (Ρωμ. 7,13)· και επειδή η Παλαιά Διαθήκη αναφέρεται στην αμαρτωλή αυτή κατάσταση του ανθρώπου, γι' αυτό και διαβάζουμε σ' αυτήν για πτωτικά και σκανδαλώδη πράγματα. Σκοπεύει όμως η Πάλαια Διαθήκη την ανόρθωση του ανθρώπου από την πεσμένη του στην αμαρτία κατάσταση και γι' αυτό ακριβώς αναφέρει τα πτωτικά και σκανδαλώδη της κατάστασής του αυτής.

(β) Ως μια άλλη, θεολογική πάλι απάντηση, σχετικά με τα «σκανδαλώδη» τα αναφερόμενα στην Παλαιά Διαθήκη έχουμε να πούμε και το εξής: Στην Παλαιά Διαθήκη διακρίνουμε δύο γραμμές, δύο γενεές ανθρώπων, την καλή και την κακή γενεά. Από την αρχή βλέπουμε την διάκριση αυτή: Την καλή γενεά με αρχηγό τον Άβελ και την κακή γενεά με αρχηγό τον Κάϊν. Η μία γενεά μάχεται την άλλη (βλ. Γεν. 3,15). Όταν εμίχθησαν οι δύο αυτές γενεές (Γεν. κεφ. 6) έγινε ο φοβερός κατακλυσμός. Ο Θεός θέλει οι άνθρωποι της καλής γενεάς να διατηρηθούν καθαροί, να μην έχουν κοινωνία με τους ανθρώπους της κακής γενεάς. Θέλει το κηπάριό Του να παραμείνει καθαρό, γιατί απ' αυτό το κηπάριο θα βγει ο ωραίος καρπός, η Παναγία, από την Οποία θα προέλθει ο Μεσσίας. Με βάση αυτό λέγουμε τώρα: Γι' αυτό στην Παλαιά Διαθήκη αναφέρονται οι θεωρούμενες ως σκανδαλώδεις διηγήσεις για την διάσωση της Σάρρας στην Αίγυπτο από τον μiasμό ή της Σάρρας πάλι και της Ρεβέκκας στα Γέραρρα: Για να φάνει η φροντίδα του Θεού για την διατήρηση της καθαρότητας της μητέρας του λαού, από τον όποιο θα προέλθει ο Μεσσίας. Γι' αυτό η Χαναναία Θάμαρ το διακινδύνευσε με πολλή θυσία να συλλάβει από τον Ιούδα και να αποκτήσει παιδί απ' αυτόν (Γεν. 38,1-30): Για να υπαχθεί και αυτή στο ευλογημένο γένος του Αβραάμ, στο οποίο δόθηκαν οι επαγγελίες περί γεννήσεως του Μεσσίου (Γεν. κεφ. 15. 17,19.21). Και για να στιγματισθεί η κακή γενεά, γι' αυτό η Παλαιά Διαθήκη αναφέρει τις σκανδαλώδεις πάλι διηγήσεις περί της βδελυράς καταγωγής των Μωαβιτών και των Αμμωνιτών από την αιμομιξία του Λώτ με τις θυγατέρες του (Γεν. 19,30-38)· ή μνημονεύει άλλα κακόφημα περί του Ησαύ (Γεν. 26,34-35. 25, 29-34), για να φανεί και να τονισθεί ότι δικαίως αποκόπτονται αυτοί από την καλή γραμμή, από την οποία θα προέλθει ο Μεσσίας.

Γ

Άλλο, ιδιαίτερα λεγόμενο από τους αρχαιολάτρεις Έλληνες εναντίον της Παλαιάς Διαθήκης, είναι ότι αυτή φαίνεται σαν μία ιστορία του εβραϊκού λαού και ότι ο Θεός ως να ταυτίζεται με τον λαό του Ισραήλ και να μην ενδιαφέρεται για τα άλλα έθνη. Και είναι ανάξιο, λοιπόν, λένουν αυτοί, για τους απογόνους ενδόξων ηρωικών προγόνων, είναι ανάξιο, λένουν, να θεωρούν ως ιερό τους κείμενο την Παλαιά Διαθήκη, η οποία παρουσιάζει τον Ισραήλ ως εκλεκτό λαό του Θεού. Και είναι ανάξιο, πάλι λένουν αυτοί, για τον Έλληνα, τον μαθητή του Πλάτωνα και του Αριστοτέλη, να ονομάζει τους Πατριάρχες Αβραάμ, Ισαάκ και Ιακώβ ως «προπάτορές του»! Από εθνικιστικό, δηλαδή, κυρίως λόγο απορρίπτεται η Παλαιά Διαθήκη στον χώρο μας και στις ημέρες μας.

(α) Και πάλι το λάθος εδώ, όπως στις προηγούμενες δύο περιπτώσεις, είναι θεολογικό. Κατά πρώτον έχουμε να πούμε ότι το παν είναι η θέωση, το να βρούμε δηλαδή στην ζωή μας τον Θεό και να ενωθούμε μαζί Του. Και η θέωση υπερβαίνει την φύση και δεν έχει καμμία σχέση με εθνικό σωβινισμό. Ο Θεός δεν κάνει γεωγραφία και επιφάνεται σε οποιονδήποτε τον ζητήσει με καθαρή καρδιά (βλ. Πράξ. 2,9-21). Η Παναγία ήταν μία Εβραιοπούλα. Και όμως γι' Αυτήν την Εβραιοπούλα εργαζόταν όλη η προ Χριστού εποχή, για να γεννηθεί δηλαδή η κατάλληλη γυναίκα, που θα γίνει Μητέρα του Μεσσία. Αυτήν εξέλεξε ο Θεός για Μητέρα του ενανθρωπήσαντος Υιού Του. Τί, λοιπόν; Δεν θα δεχθούμε την Παναγία μας, επειδή δεν ήταν Ελληνίδα, αλλά ήταν Εβραία την καταγωγή; Και αν ήταν Ελληνίδα δεν θα έπρεπε να δεχθεί την Παναγία ο Γάλλος ορθόδοξος, επειδή ήταν Ελληνίδα και όχι Γαλλίδα; Και ο απόστολος Παύλος πάλι ήταν και αυτός Εβραίος. Θα απορρίψουμε, λοιπόν, και τον μέγαν Απόστολο, επειδή δεν ήταν Έλληνας;

(β) Κατά δεύτερον όμως έχουμε να πούμε ότι σ' αυτήν την Παλαιά Διαθήκη ο Θεός παρουσιάζεται ως παγκόσμιος και προνόων υπέρ όλου του κόσμου, χωρίς να έχει καμμία ιδιαίτερη προτίμηση προς τον εβραϊκό λαό. Ο προφήτης Αμώς αρνείται στον Ισραήλ να νομίσει ότι έχει κάποιο ιδιαίτερο προνόμιο από τον Θεό, γι' αυτό και σ' αυτήν την έξοδο του από την Αίγυπτο, για την οποία τόσο πολύ αυτός εκαυχάτο, δεν της δίνει ο προφήτης καμμία ιδιαίτερη σημασία και την θέτει παράλληλη προς την έξοδο των Φιλισταίων από την Κιαφθώρ και των Αραμαίων από την Κηρ. Ο προφήτης παρουσιάζει τον Θεό να λέγει στους Ισραηλίτες:

«Δεν μου είστε ως οι Αιθίοπες σεις, τέκνα του Ισραήλ;

Δεν εξήγαγα τον Ισραήλ από την Αίγυπτο

και τους Φιλισταίους από την Κιαφθώρ

και τους Αραμαίους από την Κηρ;» (Αμ. 9,7).

Και το προνόμιο της εκλογής του Ισραήλ δεν σημαίνει ότι αυτός έχει ιδιαίτερα υπέρ τα άλλα έθνη δικαιώματα, αλλά σημαίνει την ιδιαίτερη υποχρέωσή του να τελεί το αγαθό· και επειδή αυτό δεν γίνεται, γι' αυτό θα τιμωρηθεί και περισσότερο. Ο Θεός λέγει πάλι στους Ισραηλίτες:

«Μόνο σας εξέλεξα από όλες τις φυλές της γης.

αλλά γι' αυτό θα τιμωρήσω όλες τις αμαρτίες σας» (Αμ. 3,2).

(γ) Είναι αλήθεια ότι ο Ισραήλ έπαθε την πλάνη να ταυτίσει τον Γιαχβέ με το έθνος του, και πίστευσε ότι ο Θεός ενδιαφέρεται μόνο γι' αυτόν αδιαφορών για τα άλλα έθνη. Αυτήν την πλάνη την επολέμησαν σφοδρότατα οι προφήτες. Αλλά από όλους τους για την παγκοσμιότητα του Θεού προφητικούς λόγους, πιο ισχυρός και δυνατός, είναι εκείνη η ωραία διήγηση περί του προφήτου Ιωνά, γραμμένη από έναν άγνωστο συγγραφέα της προφητικής σχολής. Στην διήγησή του αυτή ο ιερός συγγραφέας παρουσιάζει τον Θεό να ενδιαφέρεται για την σωτηρία και των πολύ πέραν των Ισραηλιτών και εθνικών ευρισκομένων Νινευιτών. Και μάλιστα η διήγησή του παρουσιάζει και αυτόν τον προφήτη Ιωνά να είναι δέσμιος της αντιλήψεως ότι τα άλλα έθνη, εκτός του Ισραήλ, είναι βδελυκτά και ότι ο Γιαχβέ είναι Θεός του Ισραήλ μόνο· γι' αυτό και αντιλέγει στο θείο κέλευσμα και αρνείται και δεν θέλει να πορευθεί στην Νινευί. Αλλά η διήγηση κατακλείεται με το μάθημα ότι οι εθνικοί Νινευίτες ήταν καλύτεροι από τους Ισραηλίτες και υπήκουσαν στο κήρυγμα του προφήτου Ιωνά και εσώθησαν. Τον δε Μεσσία η Παλαιά Διαθήκη τον εμφανίζει και αυτόν ως παγκοσμία προσωπικότητα, γι' αυτό και τον παρουσιάζει ως προσδοκία όλων των εθνών και παριστά να αποτεί-νεται προς ολόκληρο τον κόσμο μέχρις αυτών των απωτάτων νήσων (Γεν. 49, 10. Ησ. 42,4. 49,1).

Δ'

Άλλο λεγόμενο εναντίον της Παλαιάς Διαθήκης είναι ότι παρουσιάζει τον Θεό ως αρχηγό πολέμου και μάλιστα πολεμούντος υπέρ του Ισραήλ. Γι' αυτό απαντούμε ότι το πράγμα έχει αυτή την απλή και φυσική του ερμηνεία: Μας είναι γνωστό ότι ο Μωυσής κλήθηκε από τον Θεό για να απελευθερώσει τον Ισραήλ από την Αίγυπτο. Το έργο αυτό, το να εμψυχώσει, δηλαδή, κανείς έναν τόσο ταλαιπωρηθέντα επί αιώνες λαό και να τον πείσει να τολμήσει την φυγή του από την χώρα της τυραννίας του και να αποφασίσει να βαδίσει μακρά και σκληρά οδό διά μέσου χωρών άλλων ισχυρών λαών, για να εγκατασταθεί στην δική του χώρα,

την χώρα των πατέρων του, την Χαναάν, αυτό το έργο, λέγω, δεν ήταν καθόλου εύκολο. Αλλά ο Μωυσής αποδείχθηκε ευφύεστατος και ικανώτατος ηγέτης λαού και τον έπεισε να το τολμήσει. Αυτόν τον υπόδουλο λαό, που είχε μεν κοινή καταγωγή, αλλά αποτελείτο από διάφορες σκορπισμένες φυλές, πέτυχε ο Μωυσής να τον συνενώσει και να του δημιουργήσει την συνείδηση της εθνικής του ενότητας με την πίστη στον ίδιο Θεό, τον Θεό των πατέρων του (Έξ. 3,6.13. 15-16)) και με την κοινή νομοθεσία. Με την θρησκεία, δηλαδή, ο Μωυσής πέτυχε την ενότητα του υποδούλου έθνους του και την εξέγερσή του για απελευθερωτικό αγώνα. Αυτόν τον Θεό ο Μωυσής, τον Θεό Γιαχβέ (Έξ. 3,14), τον Θεό των πατέρων τους Αβραάμ, Ισαάκ και Ιακώβ (Έξ. 3.6.13.15-16), από αίτημα της ιστορικής αυτής ανάγκης, για την συνένωση, δηλαδή, του υποδούλου ισραηλιτικού λαού και για την πίστη του στην απελευθέρωσή του, αυτόν τον Θεό, λέγω, ο Μωυσής τον ανεκήρυξε σε εθνικό Θεό του Ισραήλ. Και ασφαλώς από τώρα, με την ανακήρυξη αυτή, ο μεν Γιαχβέ λέγεται καταχρηστικώς ότι είναι «Θεός του Ισραήλ», ο δε Ισραήλ λέγεται ότι είναι «λαός του Θεού» (Έξ. 3,6-7.10. 5,1.3. 6,7. 8, 12. 20,2 κ.ά.). Έτσι και εμείς για τον ίδιο λόγο κατά τους εθνικούς μας αγώνες για την ελευθερία μας ονομάσαμε την Παναγία μας « Υπέρμαχο Στρατηγό»!. Η πίστη δε αυτή του Ισραήλ στον εθνικό, όπως τον θεωρούσε, Θεό του τού ενέπνεε την πεποίθηση για νικηφόρο έκβαση του απελευθερωτικού του αγώνα. Γιατί ο Θεός του είναι αυτός που είδε την κάκωσή του (Έξ. 3,7)· και είναι Θεός που τον εξελάμβανε ως άορατο αρχηγό του (Έξ. 14,14). Έτσι, κατά την Μωσαϊκή περίοδο, ο Θεός προσέλαβε πολεμικό χαρακτήρα, που δεν είχε κατά την προηγούμενη πατριαρχική εποχή. Έτσι πάλι οι πόλεμοι του Ισραήλ χαρακτηρίζονται τώρα ως «πόλεμοι του Γιαχβέ» (Αριθμ. 2,14. Α΄ Βασ. 18,17) , και οι εχθροί του Ισραήλ χαρακτηρίζονται εχθροί του Γιαχβέ (Α΄ Βασ. 30,26). Όχι ότι πραγματικά ο Θεός κάνει πολέμους και εχθρεύεται ανθρώπους, γιατί ο Θεός είναι αγάπη και δεν εχθρεύεται κανένα έθνος, αλλά λέγονται οι εκφράσεις αυτές έτσι από την πλευρά του Ισραήλ από εθνική υπερηφάνεια. Ο Θεός θεωρείται από τον Ισραήλ να παρευρίσκεται αοράτως στις μάχες του, γι' αυτό και σ' Αυτόν αποδιδόταν η νίκη (Κριτ. 5,4). Ακόμη περισσότερο το χωρίο Έξ. 15,3 χαρακτηρίζει με υπερηφάνεια τον Γιαχβέ «άνδρα πολέμου» (κατά το Εβραϊκό), το δε Έξ. 7,4 χαρακτηρίζει τον ισραηλιτικό στρατό «στρατό του Γιαχβέ» (κατά το Εβραϊκό). Ακριβώς δε λόγω της θεωρουμένης παρουσίας του Γιαχβέ στις μάχες και το στρατόπεδο έπρεπε αυτό να είναι καθαρό από κάθε μολυσμό (βλ. Αριθμ. 5,1 εξ.)· αλλά και οι πολεμιστές υπεβάλλοντο σε εξαγνισμό (κατά το Α΄ Βασ.14,2-4 προηγείτο νηστεία) και όλο το διάστημα του πολέμου απέφευγαν κάθε τι που θα τους εμόλυνε (βλ. Β΄ Βασ. 1 1,10-1 1) .

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

(α) Δεν θα μπορούσαν να περιφρονήσουν την Παλαιά Διαθήκη οι καταφρονητές

της, αν εγνώριζαν το ωραίο της και βαθύ περιεχόμενο, την νόστιμη θεολογία της και τα ωραία της διδάγματα. Γι' αυτό όσοι ομιλούν περιφρονητικά για την Παλαιά Διαθήκη προδίδουν την άγνοιά τους ως προς το περιεχόμενό της, προδίδουν ότι δεν την έχουν διαβάσει ή αν την διάβασαν δεν την ενόησαν. Τέτοια υψηλή διδασκαλία, σαν κι αυτή που βρίσκουμε στις ιερές σελίδες της Παλαιάς Διαθήκης, δεν θα βρούμε σε κανένα εξωβιβλικό κείμενο, ούτε, εννοείται, και στα κείμενα των Ελλήνων φιλοσόφων. Και αυτό βεβαίως έχει την ερμηνεία του: Τα κείμενα των φιλοσόφων αυτών είναι του ανθρωπίνου νου δημιουργήματα, η δε διδασκαλία των ιερών συγγραφέων της Παλαιάς Διαθήκης είναι αποκάλυψη Θεού, είναι το «Τάδε λέγει Κύριος»! Για παράδειγμα, πώς να εξηγήσουμε την υψηλή θεολογία του τσοπάνου προφήτου Αμώς; Από τον ίδιο τον εαυτό του δεν μπορούμε να εξηγήσουμε το φαινόμενο ένας Εβραίος βοσκός να παρουσιάζει τέτοια σοφία, σοφία που δεν την έχει ο Σωκράτης και ο Πλάτων, γιατί ο ίδιος ο Αμώς ήταν αγράμματος. Από το περιβάλλον του πάλι δεν μπορούμε να ερμηνεύσουμε την θεολογία του Αμώς, γιατί σε κανένα έξω από το Ισραήλ κείμενο της τότε εποχής (8ος αιών) δεν συναντούμε τέτοια διδασκαλία. Κατ' ανάγκη θα πρέπει να δεχθούμε ότι η σοφία του προφήτου είναι αποκάλυψη Θεού.

(β) Θα μας έφερε πολύ μακριά ο λόγος, αν θα θέλαμε να μιλήσουμε εδώ, έστω και με πολλή γενικότητα, για την ωραία και υψηλή θεολογία της Παλαιάς Διαθήκης, που αγνοούν οι καταφρονητές της· αν παρουσιάζαμε μόνο από την θεολογία της την περί προόδου της αμαρτίας διδασκαλία της Παλαιάς Διαθήκης, όπου στο καταφρονούμενο αυτό ιερώτατο βιβλίο φαίνεται το σωτηριολογικό σχέδιο του Θεού για την σωτηρία όχι του Ισραήλ μόνο, αλλά όλου του κόσμου, για να νοήσουμε εκείνον τον φοβερό λόγο του αποστόλου Παύλου: «Συνέκλεισεν ο Θεός τους πάντας εις απείθειαν, ίνα τους πάντας ελεήσει» (Ρωμ. 11, 32).

Γενικώς αναφερόμενοι στο περιεχόμενο της Παλαιάς Διαθήκης λέγομε ότι έχει αυτά τα τρία:

α) Το εκπληρούμενον. Είναι οι τύποι της και οι προφητείες της περί του Μεσσία που εκπληρώθηκαν στο πρόσωπο του Ιησού Χριστού με την σάρκωσή του στον κόσμο,

β) Το συμπληρούμενον. Είναι η περί πίστεως και ηθικής διδασκαλία της, την οποίαν ο Χριστός όχι μόνον δεν κατήργησε, αλλά «και σφόδρα επέτεινε». (Χρυσόστομος) δηλαδή συνεπλήρωσε.

γ) Το καταργούμενον. Είναι οι αυστηρές τελετουργικές διατάξεις του Νόμου, οι οποίες δόθηκαν ειδικά για τον ιουδαϊκό λαό για την σκληρότητά του και παχυλότητά του, όπως είπαμε, για τις οποίες όμως πρέπει να επαινέσουμε την

Παλαιά Διαθήκη, γιατί «τους (Εβραίους) προς τσαύτην κατενεχθεντας κακίαν ηδυνήθη διά της οικείας σφοδρότητος απαλλάξαι της πονηρίας, μαλάξαι τε και ποιήσαι καταπειθείς τη χάριτι και προς την της Καινής οδηγήσαι φιλοσοφίαν» (Χρυσόστομος. MPG. 5 1. 287).

(γ) Θέλοντας εν κατακλείδι να παρουσιάσω κάτι μόνο από την υψηλή διδασκαλία της Παλαιάς Διαθήκης, σαν ορεκτικό προς μελέτη της, προτίμησα την περικοπή Μιχ. 6,6-8. Οι άνθρωποι της εποχής του προφήτου Μιχαίου (8ος αιών) αναζητούσαν μεν τον Θεό, αλλά δεν είχαν σωστή έννοια Θεού. Και ενόμιζαν ότι ο Θεός ευαρεστείται με παχυλές θυσίες κριών και μόσχων και με προσφορές ελαίου ή —το ακόμη πολύ χειρότερο— για την άφεση των αμαρτιών τους ενόμιζαν ότι πρέπει να θυσιάσουν το πρωτότοκο παιδί τους. Και ερωτούν, λοιπόν, τον προφήτη Μιχαία:

6,6 Με τί πρέπει να παρουσιασθώ στον Γιαχβέ,

να προσκυνήσω τον ύψιστο Θεό;

Πρέπει να παρουσιασθώ με ολοκαυτώματα,

με ενιαυσίους μόσχους;

7 Ευαρεστείται ο Θεός σε χιλιάδες κριών

και σε μυριάδες ποταμούς ελαίου;

Πρέπει να προσφέρω τον πρωτότοκο μου για την αμαρτία μου,

το γέννημα του σώματός μου για την ανομία της ψυχής μου;

Στα εναγώνια αυτά ερωτήματα των ανθρώπων της εποχής του, για το πως ο άνθρωπος θα βρει τον Θεό και θα τον ευαρεστήσει, ο προφήτης Μιχαίας απαντά:

8 Σου αναγγέλθηκε, άνθρωπε, τί είναι καλό

και τί ο Γιαχβέ ζητάει από σένα.

Τίποτε άλλο, παρά δικαιοσύνη και αγάπη να εξασκείς

και να πορεύεσαι ταπεινόφρονα προς τον Θεό σου!

Η απάντηση αυτή του προφήτου Μιχαία είναι ύψος! Είναι η ουσία της θρησκείας! Θρησκεία, κατά τον αθάνατο αυτό στίχο της Παλαιάς Διαθήκης, του Μιχ. 6,8, είναι αυτά τα τρία: α) Να είμαστε δίκαιοι προς όλους τους ανθρώπους· β) να αγαπάμε

όλους· και γ) να φερόμαστε με ευλάβεια απέναντι του Θεού μας.

Ας προσέξουμε ότι ο προφήτης στην απάντησή του είπε το: «Σου αναγγέλθηκε, άνθρωπε, τί είναι καλό και τί ο Γιαχβέ ζητάει από σένα». Πραγματικά αυτά τα τρία που λέγει εδώ ο προφήτης στον ερωτώντα αυτόν λαό, του τα είχαν πει και οι προηγούμενοι από αυτόν προφήτες, γι' αυτό ο προφήτης μας λέγει «σου αναγγέλθηκε, άνθρωπε». Πριν από τον προφήτη Μιχαία προφήτες με γραπτά κείμενα ήταν ο προφήτης Αμώς πρώτα, ο οποίος ετόνισε πολύ την δικαιοσύνη (βλ. Αμ. 2,6 εξ. 5,11· 4,1 εξ. 3, 10· 5,7.10.12.15 κ.ά.)· έπειτα έχουμε τον προφήτη Ωσηέ, που εκήρυξε τον Θεό ως αγάπη και παρουσιάζει τον Θεό να λέγει εκείνον τον αθάνατο λόγο στους τυφλούς Ισραηλίτες της εποχής του, που ζητούσαν και αυτοί να βρουν τον Θεό με παχυλές θυσίες: «Αγάπη θέλω και όχι θυσίες, γνώση Θεού και όχι ολοκαυτώματα» (Ωσ. 6, 6)· και μετά τον Ωσηέ έχουμε χρονολογικώς τον προφήτη Ησαΐα, ο οποίος κήρυξε τον Θεό ως «καδώς», δηλαδή, ως «άγιον», με την έννοια του παντοκράτορος, έναντι του Οποίου ο άνθρωπος πρέπει να αισθάνεται δέος, ταπείνωση και ευλάβεια και να υπακούει στο θέλημά Του (Ησ. 6,3.5. 2,10. 8,11 εξ. 30,15. κ.ά.).Ο προφήτης Μιχαίας αποδεικνύεται ένας καλός μαθητής των προηγούμενων τριών διδασκάλων του προφητών και σε ένα λόγο του συνάπτει την ουσιαστική τους διδασκαλία γράφοντας τον υπέροχο πράγματι 6,8 στίχο του βιβλίου του. Αλλά, τελειώνοντας τον πενιχρό μας εδώ λόγο περί της Παλαιάς Διαθήκης, ας ακούσουμε τον μακαριστό Διδάσκαλό μας Βασίλειο Βέλλα σχολιάζοντα τον στίχο μας Μιχ. 6.8, τον λόγο του προφήτου ότι την θρησκεία την αποτελούν τα τρία αυτά: Δικαιοσύνη, αγάπη και ευλάβεια προς τον Θεό:

«Βεβαίως νέον τι τα τρία ταύτα σημεία δεν αποτελούν. Ο ίδιος δε ο προφήτης διά της φράσεως «σου ανηγγέλθη», αναφερομένης εις τον προηγούμενον χρόνον και προφανώς εις την διδασκαλίαν των προηγηθέντων προφητών, υποδηλοί ότι δεν διατυποί νέον τι. Το πρωτότυπον όμως, το νέον, έγκειται εν τη συνενώσει των τριών τούτων σημείων. Από της απόψεως μόνον ταύτης δύναται να θεωρηθή ο Μιχαίας ως ο μεγαλύτερος των προφητών του Η΄αιώνος, διότι συνενοί και συγκεντροί την διδασκαλίαν πάντων των προηγηθέντων προφητών. Ο στίχος ούτος αποτελεί πράγματι την ανωτάτην βαθμίδα της προφητικής διδασκαλίας του Η΄ αιώνος. Διατυπούται σαφώς ενταύθα θρησκεία καθαρώς πνευματική, θεμελιουμένη επί ασαλεύτων βάσεων. Εδώ πράγματι αναπνέει κανείς εν τω μέσω της ζοφεράς και αποπνικτικής πνευματικής και θρησκευτικής ατμοσφαιρας σύμπαντος του περιοίκου προς τον Ισραήλ αρχαίου τότε κόσμου τον ζείδωρον της αληθούς θρησκείας αέρα και από των υπερυψήλων τούτων προφητικών κορυφών διαβλέπει εις τον καθαρόν πλέον ουρανόν την προς τον αληθή Θεόν οδόν. Μάτην εις τας διαφόρους θρησκείας και τας θρησκευτικάς φιλολογίας της τότε εποχής αναζητούμεν έστω και πενιχρόν τι παράλληλον χωρίον προς τον στίχον τούτον

του Μιχαίου. Ο στίχος ούτος παραμένει ως μοναδικός και παραμένει πάντοτε με αναλλοίωτον κάλλος, με ακατάβλητον δύναμιν, με κύρος απρόσβλητον» (Θρη-σκευτικά Προσωπικότητες της Π.Δ., σελ. 325.326).

Ως συμπέρασμα της παρούσης ταπεινής μου εισηγήσεως είναι αυτός ο λόγος του αγίου Ιωάννου τού Χρυσοστόμου: «Το γαρ αυτό Πνεύμα και τα εν τη Παλαιά και τα εν τη Καινή πάντα ωκονόμενι, ει και διαφόρως. Διά τούτο και Παύλος έλεγεν «Έχοντες το αυτό Πνεύμα της πίστεως»» (MPG. 51,287).

(Εισηγήσις εις το Θεολογικόν Συνέδριον του Ιερού Ναού Αγίας Παρασκευής Αττικής περί τής Παλαιάς Διαθήκης την 12η Φεβρουαρίου 2012).

<http://bit.ly/131fMOH>